

Sobre l'estructura socioprofessional de les comunitats islàmiques mallorquines a partir d'una relectura de les fonts documentals*

G. ROSSELLÓ BORDOY

La informació que tenim sobre el període islàmic a Mallorca és, sens dubte, incompleta i moltes dades sobre la vida dels mallorquins d'aquella època se'ns escapen. Les fonts escrites àrabs reflecteixen tan sols aspectes molt puntuals del que definiríem com història política deixant de banda moltes altres coses que ara tenen més interès que els simples esdeveniments bèl·lics que durant tres segles, més o menys, es desenrotllaren a la nostra terra.

Entre totes aquestes mancances la més pregona és la referida a la situació socio-professional de la població illenca i en especial la seva organització dins de l'estat islàmic que senyorejà les Illes Orientals d'al-Andalus entre 903 i 1229.

Com he indicat les fonts escrites en àrab són poc il·lustratives i d'igual manera els relats de la conquesta, generats des del punt de vista cristià: *Liber Maiolichinus*¹ i *Crònica*² de Jaume I, obliden aquests aspectes.

Tan sols podem cercar una minsa informació en les llistes que conformen el *Llibre del Repartiment*.³ No cal tornar sobre el significat d'aquest document ni sobre el seu contingut. Un repartiment no és més que l'inventari del botí de guerra en disposició de ser repartit entre tots aquells que cooperaren a les tasques de la conquesta. Com a tal inventari té una premisa bàsica: ha de ser fidel i per tant ha de reflectir tot el cabal aconseguit i en condicions de ser assignat als mainaders dels respectius magnats. Malauradament només coneixem una part. Part que és important, en veritat, per tractar-se de la que va correspondre al Rei, quasi bé la meitat del total, emperò res en sabem de les altres parts corresponents als diferents barons que col·laboraren en la conquesta. La troballa de la *Remembrança*⁴ de Nunyo Sanç suposà una aportació fonamental i encara que el document no tingués el valor d'un repartiment (no consten els noms dels afavorits mainaders del comte del Rosselló) sí va tenir una importància especial perquè recollia la nòmina de propietats rurals del magnat i ens donava a conèixer que dins l'organització administrativa dels *adjzâ'* o districtes islàmics, a

* El present article fou presentat l'any 1998 a Berga al llarg de les Jornades en Homenatge a Manel Riu i Riu, amb motiu de la seva jubilació. En no publicar-se les corresponents *Actes* voldria que l'homenatge retut al bon amic i mestre, malgrat la seva modèstia fora del seu context acadèmic, assoleixi la deguda publicitat.

1 C. CALISSE: *Liber maiolichinus de gestis pisanorum illustribus. (Poema della guerra balearica secondo il cod. pisano Roncioni aggiuntevi alcune notizie lasciate da M. Amari)*, Roma, 1904.

J. VIDAL ALCOVER: "El llibre de Mallorca (*Liber Maiolichinus* o *Maiorichinus*) Introducció a l'edició del poema llatí i la seva traducció catalana", *Mallorca la primera conquesta catalana el 1114, cent quinze anys abans de la de Jaume I*, Barcelona, 1979.

M. MULET MAS: *Liber maiolichinus de gestis pisanorum illustribus*, Palma, 1991.

2 F. SOLDEVILA (ed.): *Jaume I, Bernat Desclot, Ramon Muntaner, Pere III. Les quatre grans cròniques*. Revisió del text, prólegs i notes per..., Barcelona, 1983.

3 Una visió sintètica, emperò il·lustrativa es pot veure a A. MUT CALAFELL: "Llibre del Repartiment de Mallorca", *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, sub voce.

4 A. MUT CALAFELL: G. ROSSELLÓ BORDOY: *La Remembrança de Nunyo Sanç. Una relació de les seves propietats a la ruralia de Mallorca*, Palma, 1993, 97-98.

determinats indrets, hi havia unes circumscripcions més petites que segmentaven aquells districtes. De moment no es pot destriar el significat que tenien aquestes parts dins l'organització administrativa de l'Islam mallorquí.

És en aquest tipus de documentació, malgrat sia una font unilateral, on podem intentar esbrinar quelcom sobre l'organització socio-econòmica de la població islàmica. No és tasca fàcil i els resultats profitosos no són els més abundants, emperò no és de bades realitzar una recerca en aquest sentit.

Al *Llibre del Repartiment*, el *Llibre del Rei*, no sempre se li ha extret el suc convenient, malgrat sia un document conegut i prou estudiat, que, endemés compta amb diverses versions que poden oferir diferències a l'hora d'escriure els topònims prou importants. Es conserven tres variants textuais: El còdex llatino àrab, a l'Arxiu del Regne de Mallorca (ARM)⁵. La versió catalana, també al mateix Arxiu⁶ i la traducció llatina de la qual posseïm tres còpies a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA)⁷ a l'Arxiu del Regne de Mallorca i a l'Arxiu Capitular de la Seu de Mallorca (ACM)⁸.

El citat en primer lloc, el text aràbig-llatí, no té res a veure amb la resta, mentre que el *Còdex Català* i els tres manuscrits del text llatí podem considerar-los com versions sinòptiques. D'aquesta darrera sèrie tan sols tenim a l'abast l'edició del manuscrit de l'ACA publicada el segle XIX per Bofarull i resten inèdites les còpies de l'ARM i de l'ACM. La *Remembrança* de Nunyo Sanç és un manuscrit conservat a l'ACA.

De les fonts llatines anteriors *Liber Maiolichinus* i *Gesta Triumphalia*⁹ no es poden obtenir noves sobre els aspectes professionals i artesanals de la comunitat islamo-mallorquina, encara que les puntualitzacions topogràfiques sobre indrets puntuals de la *madina* són d'importància cabdal.¹⁰

Les descripcions de la ciutat referides al moment de la conquesta es troben al *Repartiment* àrab i a les versions sinòptiques. Les referències a la part forana es recullen a la part llatina del còdex arabo-llatí de l'ARM i als repartiments sinòptics. Primer distribuïdes per districtes i després per mainaders del rei o els diferents col·lectius urbans que es defineixen com *homes de...* i el nom de la vila que aportava l'host corresponent.

En aquest sentit l'estructura dels repartiments sinòptics és prou complicada, de manera que podríem establir unes divisions, a manera de capítols o parts que, en principi serien les següents:

1 ^a part	.- Llibre del rei.
2 ^a part	.- Molins.
3 ^a part	.- Cavalleries.
4 ^a part	.- Llibre de les quarterades.
5 ^a part	.- Cases, heretats, etc. del Sr. Infant de Portugal.
6 ^a part	.- Forn i albergs.

⁵ J. BUSQUETS MULET: "Códice latino-àrab del Repartimiento de Mallorca (Texto latino)", *BSAL*, 30, Palma, 1947 - 1952, 6 - 55.

J. BUSQUETS MULET: "El códice latino-àrabigo del Repartimiento de Mallorca (Texto àrab)", *Homenaje a Millàs - Vallicrosa*, Barcelona, 1954, I, 243 - 300.

⁶ R. SOTO COMPANYY: *Còdex Català del Llibre del Repartiment de Mallorca*, Palma, 1984.

⁷ Próspero DE BOFARULL Y MASCARÓ: "Repartimientos de los reinos de Mallorca, Valencia y cerdeña", *CODOINACA*, XI, 1856, I -141.

⁸ Inèdits.

⁹ M. MULET MAS (trad.): *Liber Maiolichinus de gestis pisanorum illustribus*, Palma de Mallorca, 1991.

¹⁰ M. MULET MAS: "Gesta triumphalia per pisanos facta", *BSAL*, 49, 1993, 27 - 26.

- 7ª part .- Repartiment reial i dels seus mainaders.
8ª part .- Repartiment de la Ciutat.¹¹

La meua intervenció no serà més que un intent de presentació d'un projecte d'investigació basat en l'anàlisi dels diferents topònims registrats al *Repartiment* per tal d'esbrinar, si fos possible, alguna referència de caràcter social i de manera especial sobre els aspectes professionals identificats a la Mallorca musulmana.

Una investigació semblant utilitzant els antropònims fou encetada per Martínez Ruiz a la Granada moresca amb resultats positius.¹² D'igual manera els treballs anteriors de Maria Luisa Avila, Manuela Marín, Ana Labarta i M. M. Riera Frau, sempre utilitzant els antropònims de l'època fan possible endinsar-se en aquest camp.¹³

La interpretació de les diferents còpies del *Llibre del Repartiment* no sempre s'ha fet de manera adient. En general a les dificultats pròpies del text i els errors introduïts a mida que es feien noves còpies els editors, en desconèixer l'àrab, han comès errades importants o no han pogut interpretar determinats mots i frases. Les dificultats en l'escriptura i les interpretacions errònies poden sintetitzar-se en quatre punts fonamentals:

- a) Errades comeses pels escrivans en consignar els noms de lloc que els informadors àrabs o jueus conixedors del territori, de viva veu, aportaven.
- b) Glosses en català introduïdes pels escrivans quan sabien el significat de determinats mots àrabs, a les quals manca una anotació especial per distingir-les del topònim, fins i tot és habitual introduir paraules i frases en àrab que són transcrites en escriptura europea.
- c) Les variants gràfiques, de vegades inversemblants, que s'observen a les diferents parts del text analitzat. És notòria la varietat de grafies entre el que s'escriu a la primera part i la repetició del mateix a la setena. Podem pensar que la font d'informació fos distinta perquè l'escriptura és de la mateixa mà.
- d) Les interpretacions errònies degudes als editors, no especialitzats en la llengua àrab, bàsicament es reflecteixen en considerar com a topònim tant les glosses com les frases en àrab. Uns exemples proven el que he dit:

Carrer Homar ben Hacci Algelled Bibhaomadz Zueica Bibed Albelet¹⁴ que en correcta transcripció seria: el carrer de ʿUmar ibn Ḥasay (?) al-ḡallād (el pelleter? el botxí?) bi ḥawma suwayqa bi bāb al-balad que podríem traduir com: el carrer de

¹¹ Divisió establerta a partir de la versió llatina conservada al còdex 19 de l'ARM.

¹² Juan MARTINEZ RUIZ: "Los *laqab* de oficio en la Granada morisca y en la tradición andalusí", *Al-Qantara*, 11, 1990, 343-365.

¹³ María Luisa ÁVILA (ed.): *La sociedad hispano musulmana al final del Califato*, Madrid, 1985.

Ana LABARTA: *La onomástica de los moriscos valencianos*, Madrid, 1987.

María Luisa ÁVILA (ed.): *Estudios onomástico-biográficos de al-Andalus*, Granada, 1989, 137-164.

Manuela MARIN: "Estudios sobre antroponimia árabe: bibliografía y balance", *Estudios onomástico-biográficos de al-Andalus*, Granada, 1989, 137 - 164.

M. M. RIERA FRAU "La onomástica andalusí de *Madīna Mayūrqa* a través del *Llibre del Repartiment*", *Estudios onomástico-biográficos de al-Andalus*, II, Granada, 1989, 177-186.

¹⁴ ARM, Còdex 18, 43v.

‘Umar ibn Ḥasay (?) al-ŷallād (el botxí o el pelleter?)¹⁵ en el territori del mercadet de la porta de la Vila.

Alqueria Ayn Porrolutx [rahlayn pouliche] II alqueries...

En referir-se al darrer exemple l'editor en nota afegeix:

El nom de la segona alqueria de les esmentades deu ser "Rahlam Pouliche", com posa en afegitó sobre el text original. Tanmateix, potser es tracta d'una variant del mateix nom, tenint llavors, ambdues alqueries, un sol nom.¹⁶

En aquest cas cal veure un error de l'escrivà que va escriure: *Alq[ue]ria ayn porrolux* i damunt la línia original afegí *rahlayn pouliche*. La lectura proposada *rahlam* és incorrecta.

‘Ayn és font i consider que la grafia *Porrolutx* hauria de ser *Poulutx* (errada d'escriptura) i el mot pou (afegitó inclòs damunt el text original) no és més que la traducció catalana de la paraula àrab. Malgrat tot el text superior cal interpretar-lo com *rahlayn* (dual de rahl = els dos rafals) *pou lutx*. És evident que en aquest cas l'escrivà confon ‘ayn = pou o font amb el dual de rafal (= rahlayn) tenint en compte, endemés que el topònim abasta dues alqueries. La traducció més plausible seria: els dos rafals del pou de *luŷŷ*.

Tot això deixant de banda les transcripcions errònies que no s'han d'atribuir a imperícia dels editors sinó més bé a la dificultat d'entendre la lletra que malgrat el seu caràcter prou nítid no sempre ofereix la precisió necessària.

He dit abans que la informació aportada pel *Repartiment* queda establerta en dos apartats: ciutat i part forana.

L'anàlisi de la ciutat el coneixem gràcies a l'estudi, obra de Margalida Bernat i Roca,¹⁷ on s'estableix de manera clara una llista d'oficis especialitzats que definien un número determinat d'obradors corresponents a la part reial. Cal tenir ben present que dita nòmina no suposa que tals oficis sien els únics que s'exercien a Madīna Mayūrqa ni aprop fer-s'hi. Pensem que la recollida de dades està feta a partir de les fites essencials que determinen la divisió de la ciutat entre els magnats i, per tant, altres precisions fora de dites fites no tenien perquè ser consignades.

A la documentació generada pels altres mainaders principals no trobem puntualitzacions sobre els oficis corresponents als obradors repartits, només es menciona el número d'obradors i la seva situació topogràfica dins la ciutat junt amb el nom del nou beneficiari de l'establiment.

La relació d'oficis és la següent:

perfumista o espicier	al-‘aṭṭār
manescal, veterinari	al-bayṭār
carboner	fahḥām

¹⁵ Sobre aquesta traducció insistiré més endavant.

¹⁶ R. SOTO COMPANYY: *Còdex Català* ..., 78, nota 2.

¹⁷ M. BERNAT ROCA: "Feudalisme i infraestructura artesanal: de Madīna Mayūrqa a Ciutat de Mallorca (1230 - 1315)", *BSAL*, 53, 1997, 27 - 70.

fomer	farrān
filador	gazzāl
barber	ḥayyām
mercader de seda crua o vidrier	al-qazzāz
calafat	al-qalfat, al-ʿyilfāt

on consta la denominació àrab de l'ofici en qüestió mentre que a la resta la funció artesana és coneguda, només, per la traducció catalana:

fuster	naʿyār
argenter	ṣayig - ṣayyag
obra d'espert	ʿamal bi-l-ḥalfāʾ
oller	al-ʿarrār
sabater taconer	as-sakkāf
hortolà	al-ʿannān

La referència a una alcaceria (al-Qayṣarīya) ens dona a conèixer aquest tipus d'establiment comercial sense especificar quines eren les activitats que s'hi desenrotllaren.

Catorze o quinze oficis pareixen pocs per a una ciutat com Mayurqa d'una extensió prou gran si la comparem amb el que eren les ciutats medievals cristianes de l'època. Emperò ara per ara la documentació no permet avançar més en aquest sentit.

En realitat els oficis esmentats a la vegada comptaven amb un número d'obradors prou important, emperò en el present treball no pens quantificar els establiments sinó tan sols els oficis i a dir veritat quinze especialitats són realment molt poques. En aquest sentit Margalida Bernat es fa ressò del problema:

"... aquest elenc resulta d'una pobresa extremada donada la poca varietat d'activitats manufactureres que es detecten amb certa claredat. Sols acudint al cabal de referències dispers, ja al·ludit [Es refereix al corpus de Nunyo Sanç¹⁸ i a la documentació publicada per Llorenç Pérez]¹⁹, es pot besllumar fins a quin punt aquest silenci no està justificat. Efectivament Madina Mayurqa comptava amb una gran varietat de produccions artesanals, tal i com correspon a un nucli urbà representant d'un estat enmig d'un entorn eminentment agrari, sense que això vulgui dir que a la resta de l'illa no s'hi donassin alguns tipus de produccions molt determinats."²⁰

Tal mancança d'informació sobre les activitats dels musulmans mallorquins podríem retreure-la en tractar de les dades sobre professionalitat dels nous habitants de la ciutat. Així a la documentació del repartiment urbà de Nunyo Sanç la nòmina d'oficis que substituïren les professions de l'època anterior tampoc és florida ans al contrari. Es una llista que resta limitada als noms i cognoms dels beneficiaris catalans de manera que trobam noms d'ofici sense poder destriar si ja han pres categoria de nom de família o si realment defineixen l'activitat artesanal de l'individu que el porta. Així observam les següents persones que podrien identificar-se com a possibles menestrals:

¹⁸ E. DE K. AGUILO: "Capbreu ordenat l'any 1304, 20 octubre dels establiments i donacions fetes per Don Nuno Sanç de la seva porció", *BSAL*, 14, 1912-1913, 209, 241, 274, XV, 1914-1915, 52, 58.

¹⁹ LL. PEREZ MARTINEZ: "Corpus Documental Balear. reinado de Jaime I", *Fontes Rerum Balearium*, I, Palma, 1977.

²⁰ M. BERNAT ROCA: "Feudalisme i infraestructura artesanal: de Madina Mayūrqa a Ciutat de Mallorca (1230 - 1315)", *BSAL*, 53, 1997, 27 - 70.

*Petrus meler, Raymundo fivaler, Stephano fusterio, Petrino marescalco, Bartholomeo de Villafrancha, mazellario, Petro sutore, Petro pictoris, Guillermo tavernero.*²¹

Cal pensar que meler i fivaler (arcaïsmes per siveller) tenen categoria de llinatges, mentre que les anotacions en llatí estan referides a l'ofici dels beneficiaris. No és fàcil pronunciar-se. En el cas de *Raymundo Saumater* possiblement ens trobem davant un arcaïsmes del mot salmater, per salmaire o recitador de salms, no recollit als diccionaris ni com llinatge, paraula ben documentada almenys al llarg del segle XIV com a topònim.²²

La recerca a partir de la documentació, sempre parcial, dels altres grans porcioners dels que tenim constància és impossible perquè no aporten cap tipus de dada pel que fa a l'especialització artesanal del període islàmic. Les dades referides al porcioners són tan minvades com les recollides a les partions fetes pel Rei i el seu parent Nunyo Sanç. Tan sols un *Techixede* (seria teixidor en realitat?) en la partió del Paborde de Tarragona i res més.²³

De totes maneres, i sempre seguint el treball de Margalida Bernat, els noms d'ofici que defineixen a determinats porcioners catalans de la part reial, tampoc són molts. Així trobam cinc escrivans, dos rebosters, dos pergaminers i pel que fa la resta només hi ha una referència a hortolà, carnicer, tender, espiciare, sastre, adobador, picapedrer, fuster i draper.²⁴ Cal pensar que l'ofici indicat corresponia a l'activitat desenrotllada pels respectius individus abans de la recepció de la part que els pertocava. Un *Petros teixida* podria ampliar les especialitats. El teixidor, és un mester realment important en una comunitat medieval.

La relació dels molins, malgrat les abundoses variants de grafia, ens donen a conèixer l'existència de quincallers a la sèquia de Canet, (AZZACAT), tintorers a la d'Ayn al-Amir (AZZEBAQ) i a la d'Aquadolj (ATZABAHQ). Trobam un molí d'ALLEGEM a Canet i altre al riu Aquadolj identificables un i altre amb uns freners o fabricants de guarniments per a bèsties com indica la corresponent glossa que tradueix el mot àrab:

*Lo VIII és dit molí ALLEGEM, zo es den frener...*²⁵

A Inca un molí d'ALHADED fa referència a un ferrer i al terme d'Artà trobam un molí ALMAADEN i un lloc que porta el nom de ALMAAGDEN que cal relacionar-los amb una mina que, ara per ara no s'ha pogut identificar a quin tipus d'activitat extractora es dedicava. La dada que ens dóna a conèixer el molí d'ALGEUPS, a la sèquia d'Ayn al-Amir, d'acord amb la glossa que l'acompanya (*zo es de Gipso*)²⁶ ens indica la seva relació amb la producció o elaboració de guix.

En parlar de molins cal entendre que es tracta de molins hidràulics (*raha*). Si són de tracció animal l'escrivà ho consigna clarament (*lo VIII es dit molin Pauc, o Veyl menor de tafona...*) o bé complementa la informació amb una glossa especial:

²¹ M. BERNAT ROCA: "Feudalisme i infraestructura artesanal: de Madina Mayûrqa a Ciutat de Mallorca (1230 - 1315)", *BSAL*, 53, 1997, 27-70.

²² Maria BARCELOCRESPI, Rafel FERRA MARTORELL, Bartomeu SERVERA SITJAR: *Les possessions de Porreres*, Porreres, 1997, 95-97.

²³ M. BERNAT ROCA: "Feudalisme i infraestructura artesanal: de Madina Mayûrqa a Ciutat de Mallorca (1230 - 1315)", *BSAL*, 53, 1997, 27-70.

²⁴ M. BERNAT ROCA: "Feudalisme i infraestructura artesanal: de Madina Mayûrqa a Ciutat de Mallorca (1230 - 1315)", *BSAL*, 53, 1997, 27-70.

²⁵ R. SOTO COMPANYY: *Còdex Català ...*, 29v.

²⁶ R. SOTO COMPANYY: *Còdex Català ...*, 29r.

*Son molins de la[s] bèsties de la partida del Rey.*²⁷

A la versió llatina es manté la paraula àrab en referir-se als molins urbans:

*et due athaones in villa et una athaona erat de amatzem cum IIII molendinis et alia athaona erat de Sene deuilla in que erat sex molendina.*²⁸

No cal entrar ara en la problemàtica sobre els elements de tracció dels enginyers per moldre. Els molins moguts per l'acció de vent són molt posteriors: les primeres dades documentals ens remunten a finals del segle XIV²⁹ i les iconogràfiques corresponen ja al segle XV (retaula de Nostra dona de l'Esperança de Francesc Comes primer terç. del S. XV i Sant Jordi de Pere Niçard, documentada la seva actuació l'any 1480).³⁰

A la *Remembrança* de Nunyo Sanç trobam una informació més polenta que abasta fins a 25 variants d'oficis, algunes de les quals ja es troben referides a les llistes del *Llibre del Rei*. La *Remembrança* recull les propietats que pertocaren a Nunyo Sanç a la ruralia de Mallorca per tant el document complementa les dades col·leccionades per Aguiló al seu treball de 1914-1915, que ens informa del repartiment urbà fet per aquest magnat, transcripcions que seria del tot necessari revisar-les i editar-les de bell nou d'acord amb criteris actuals. De totes maneres la documentació editada per Aguiló no és més que una còpia tardana, de 1304, del repartiment fet per Nunyo Sanç.

No sempre les denominacions detectades poden identificar oficis artesanals, molts d'ells corresponen a càrrecs administratius (FACHER, ALMOXERIF, judicials o religiosos (ALFAQUI, ALQUITIP, UAKIL), d'altres tenen connotacions directes amb aspectes religiosos (HAGEG, ALMORABIT), altres comporten característiques físiques (ASAYCH), socials (ASIR) o definicions de caràcter lúdic (QUENZA).

Les dades obtingudes són prou importants i aquelles que reflecteixen oficis propiament dits complementen el que sabíem a partir del *Llibre del Rei*, complement que afecta en especial a les activitats artesanals desenrotllades a la part forana. Les repeticions que hem pogut detectar afecten a sis oficis que tenim representats a ambdós documents:

<i>Llibre del Rei</i>		Traducció	<i>Remembrança</i> de Nunyo Sanç	
al-ʿaṭṭār	ALATAR ALAATAR ALATIAS ALAHATAR	perfumista, espiciar	al-ʿaṭṭār	ATAR (281)
al-bayṭār	ALBETTAR	menescal	al-bayṭār	ABETAR (111), ALBAITAR (323)
al-faḳīḥ	ALFAQUIM ALHAQUIM	alfaquim	al-faḳīḥ	ALFAQUI (162)
al-ḥayyām	ALFAGEMO ALFAGEMIS ALFAGEMA	barber, sagnador	al-ḥayyām	ALFAGEM (349)

27 R. SOTO COMPANYY: *Còdex Català* .. 40r.

28 ARM, Còdex 19, 38ra.

29 G. BIBILONI TROBAT: *Llibre d'inquisicions de la Cúria Reial de la Parròquia de Castelltix (1379-1388)*, Algaïda, 1997, 100. Documenta el molí de vent de Bernat Oliver l'any 1384.

D. ZAFORTEZA MUSOLES: *La Ciudad de Mallorca. Ensayo histórico-toponímico*, Palma, 1989, IV, 258. Documenta el carrer del molí de vent a Ciutat de Mallorca l'any 1394.

30 G. LLOMPART MORAGUES: *La pintura medieval mallorquina*, Palma de Mallorca, 1978, III, 65-67.

al-qazzāz	ABNALCAZ, ABNALCAZZES	vidrier venedor de seda crua	al-qazzāz	ALCAZETZ (264)
as-saqqāṭ	AZACAT	quincaller	as-saqqāṭ	ÇACAT (264) AÇACAT (325)

Els altres noms d'ofici estan representats bé al *Repartiment*, bé a la *Rememrança* i els que s'han pogut identificar, malgrat les dificultats d'interpretació de les grafies consignades als documents, són els següents:

	<i>Llibre del Rei</i>		Traducció	<i>Rememrança de Nunyo Sanç</i>
1			fabricant d'avarques	
2			esparter	
3	ad-darrāy	ADDARAY	intermediari	
4	aḍ-ḍayyan	ALDAYAN	administrador	
5	al-ḡallad	ALGELLED	botxi o pelleter ?	
6	al-ḡazzār		carnicer	
7	al-ḡibs	ALGEUBS	guix	
8	al-fahḥām	DANINFAZAM, ALINFAZAM	carboner	
9	al-farrā'		pelleter, assaonador	Abn ALFARRA (389)
10	al-farrān	ALFARRAN	forner	
11	al-ḡazzāl	ALGAZEL	filador	
12	al-habbazānī	ALHABZANI	flaquer ?	
13	al-ḡaddad		ferrer	
14	al-ḡarrat		conrador, agricultor	ALFARRATÇ (345)
15	al-kaggadī		fabricant de paper	ALCAGADI (437)
16	al-katib	ABNEL QUITIB	escrivà (fill de l'---	Beni ALQUITIP (105)
17	al-kawwāz	ALCAUUAZ	el que fa alcusses	
18	al-jayyāṭ	ALHAYAT	sastre	
19	al-laḡyām	ALLEGEM,	frener	
20	al-maḡraba	ALMADRABA	teulera	
21	al-muḡtasib	ALMOSTAHEB, ALMUTACEB	mostassaf	
22	al-mukattib	ALMOCATEP	mestre de gramàtica	
23	al-murabit		almoràvid, ribatenc	ALMORABIT (312)
24	al-muḡrif	ALMOXERIF	almoixerif	ALMUXARIF
25	al-muzārī, al-bustānī		hortolà	
26	al-qā'id	ALCAIT	alcaid	
27	al-qayḡariya	ALQUETERIA, ALCAZERIA	alqueceria	
28	as-sayif		argenter	
29	al-warraq		paperer, pergaminer	ALBARRACH (139) ALUARAC (363)

30	an.naŷŷār	BUBAQUER, carpenteiro	fuster	
31	ar-ruqqādī		el que talla moles de molí	AROCODI (274)
32	as-sabbāg	AZZABAHQ, ATZABAHQ, AZABAHQ	tintorer	
33	as-saffaq	AZAFEQ,	bon venedor ?	
34	as-sarraŷ	ACZERECHY	selleter	
35	as-simsār		comissionista	ALCIMÇAR (073), ALIMÇAR (273)
36	aš-šayj		vell	ASAYCH (066)
37	asir		esclau	ASIR (220)
38	at-tawwābī		fabricant de tubot	ATAUAPI (116)
39	at-tayyānī		el que prepara l'argila	ATAIENI 121)
40	bahḥār		mariner	BAFIR (013)
41	ŷilfaṭ	ALCALAFAT, CALAFAT	calafat	
42	fahḥār ŷazzār ŷarrār		oller	
43	ḥaŷŷaŷ		pelegrins	HAGEG (107)
44	ḥaššār		recaptador d'imposts	FACHER (390)
45	ma ^c adin	ALMADEN, ALMAADEN ALMAAGDAN	mina	
46	qannāz, qannās		caçador	QUENZA (219)
47	wakīl		advocat	Beni UAQUIL (190)

Després d'aquest nou recompte el panorama varia. Ara ens trobam davant una nòmina de 53 oficis almenys diferenciats quant a denominació, malgrat alguns com *al-kaggādī* i *al-warrāq* puguin desenrotllar activitats molt semblants i el mateix podria passar amb *al-farrā'* i *al-ŷallād*, deixant de banda altres problemes interpretatius. Cal afegir a la nòmina els diferents oficis propis dels *ulamā'* i *fuqahā* que foren identificats al seu dia per M. Magdalena Riera Frau³¹ i que sense tenir la categoria d'un ofici artesanal ens donen a conèixer una molt ampla varietat de quefers intel·lectuals tals com MUTAKALLIM o teòleg; LUGAWĪ o lexicògraf; MAQRĪ o mestre de gramàtica; IMĀM o cap religiós que, en el període almoràvid, passarà a ser la titulació de la persona que ostenta el poder polític; JĀTĪB o director de l'oració del divendres que actua també com a predicador major a la mesquida major; QĀDĪ o jutge i RA'ĪS que és el nom que en alguns moments designa al cap que detenta el poder polític, junt amb el WĀLĪ governador o delegat del poder central que dirigeix els assumptes d'una regió o província i que serà a les Illes Orientals el títol més freqüent per designar la màxima autoritat del territori.

Dins el mateix grup cal recordar la presència del KĀTĪB o secretari; QĀ'ID, comandant o cap militar, MUSRIF que a Menorca serà el títol adoptat pels dos sobirans que

³¹ M. Magdalena RIERA FRAU: *Prosopografia dels 'ulamā' i fuqahā' de les Illes Orientals d'al-Andalus*, Palma, 1985.

mantindran la precària independència fins l'any 1287. Tots ells ja ressenyats abans en tractar de les dades obtingudes a partir de la toponímia.

En total són 8 funcions més a afegir a la llista d'activitats professionals documentades a les Illes Orientals i, en especial a Mallorca, al llarg dels tres segles de convivència islàmica.

La informació obtinguda de la llista de possessions de Nunyo Sanç ens permet fer una estimació dels mecanismes de formació dels topònims a la part de l'illa que va pertocar al magnat. Els percentatges són els següents reflectits d'acord amb el seu origen

Tribal i clànic	21'76
Geogràfic	16'58
Antroponímic	15'03
Arquitectònic	14'51
Noms d'ofici	5'01
Divisions territorials	3'28
Ètnics, denominatius i indicadors de procedència	2'94
Pervivències toponímiques	2'25
Vegetals	2'07
Origen divers	1'73
Animals	1'73
Color	0'86
Al-Andalus peninsular	0'35
Sense identificar	9'33

Com es pot apreciar el conjunt més nombrós correspon a aquells originats per una pertinença a un grup tribal o clànic. En principi tots els que comencen amb *Beni* ... reflectirien els grups clànics i els d'origen tribal d'origen bereber, molt més reduïts fan referència als Yartān, Yuzūla, Madyūna, Marnīza, °Awrāba, Gumāra, Ḥawwāra, Zanāta i Zuwwāya.³²

A partir d'aquest percentatge cal pensar que la distribució territorial de la part forana mallorquina estaria en mans dels grups clànics, especialitzats en una economia agrícola-ramadera (hi ha referències textuales que asseguren aquesta doble activitat). Dels diferents elements generadors de la toponímia poca informació es pot extreure. Són tal volta els topònims d'origen geogràfic els que han arrelat amb més força fins a temps actuals encara que no posseïm estudis en aquest sentit. Sens dubte aquells d'origen antroponímic varen desaparèixer amb molta rapidesa. És una substitució òbvia perquè els nous propietaris de seguida canviaren uns noms de lloc que res significaven pels seus propis noms.

Pel que fa als noms d'ofici (un 5'01% del total) poca cosa ha quedat, quasi bé res (Almadrava, més o menys immutable o alterat com Mandrava i Atauapi, actual Talapi i Galle Quenza possiblement Calicant). De totes maneres la incidència dels noms d'ofici vigent a l'hora de la conquesta tampoc fou cospadora ans al contrari. Un percentatge esquitit si el comparem amb els quatre grups que l'avantatgen.

A partir d'una recerca preliminar utilitzant com a base de còmput el text llatí conservat al còdex 19 de l'ARM observam com els percentatges són si no iguals molt

³² M. BARCELO: "De toponímia tribal y clánica berber a les Illes Orientals d'al-Andalus". *Sobre Mayūraqa*, 1984, 111-115.

A. MUT CALAFELL; G. ROSSELLO BORDOY: *La Remenbrança de Nunyo Sanç. Una relació de les seves propietats a la ruralia de Mallorca*, Palma, 1993, 97-98.

semblants. Els noms d'ofici comporten el 2,42 % d'un total de 826 topònims recollits, molt per darrera dels noms clànics (16,22 %), antropònims (20,46 %), geogràfics (9,44 %), arquitectònics (6,17 %) i possibles pervivències de noms de lloc prearàbics (bàsicament d'arrels llatines) que abasten un 3,02 % tan sols. Els percentatges que afecten als diferents mecanismes de formació de la toponímia referida al Còdex 19 queden establerts així:

Animals	0,24
Origen divers	0,24
Tribal	0,72
Vegetals	0,96
Ètnics, denominatius i indicadors de procedència	1,21
Color	1,21
Qualificatiu	1,57
Noms d'ofici	2,42
Pervivències toponímiques	3,02
Arquitectònic	6,17
Geogràfic	9,44
Clànic	16,22
Antroponímic	20,46
Sense identificar	36,07

És de tot punt convenient destacar que encara no ha estat possible identificar l'origen d'un conjunt important de topònims (36,07 %), fet que contrasta amb la precisió que poguérem aconseguir en estudiar la *Remembrança* de Nunyo Sanç (9'33%), circumstància que es deu, sens dubte, a l'estat embrionari de la investigació que encara està lluny d'arribar a un grau de perfecció adient.

Davant l'estat de la qüestió cal plantejar altres problemes que susciten les dades obtingudes. De l'anàlisi toponímica ens ha estat possible extreure una nòmina d'oficis que quedaren incrustats, almenys a un moment determinat, a la terra mallorquina. Ara bé tals oficis foren practicats, en realitat, en el nostre solar o no foren més que el record artesanal dels avantpassats que llegaren dit nom als seus descendents? Els noms d'ofici que complementen un *ibn ...* o un *Banû ...*, podrien reforçar aquesta possibilitat. És qüestió que no podem determinar.

En segon lloc la varietat obtinguda es pot classificar d'acord amb els criteris actuals, basant-nos en unes dades tan minses com les obtingudes? Això sí, la informació ens mostra tres aspectes prou definits: administració político-religiosa, producció agrícola i activitat artesanal i fora d'aquesta estructura no cal especular res més.

D'altra banda les fonts aràbigues i altra documentació cristiana donen a conèixer altres aspectes de caràcter econòmic que no han quedat reflectits a les llistes obtingudes: la ramaderia equina, per exemple.³³ Tot això ens fa pensar que el present avenç, tal volta titulat de manera massa pretensiosa com estructura socioprofessional de les comunitats islàmiques mallorquines no respongui a la realitat i que la informació aportada no sia prou aclaridora.

En aquest sentit som conscient que l'exercici metodològic no ha donat els resultats esperats, malgrat tot és una aportació més, feble si tan se vol, que ens permet endinsar-nos dins la complexa i desconeguda història de l'Islam balear. Tots els esforços per arribar a una millor coneixença no són de bades.

33

M. BARCELO: "Un text sobre Mayûrqa i un altre sobre Yâbisa", *BSAL*, 37, 1980, 643-647.

D'una banda queda prou clar que a la ruralia les comunitats clàniques tingueren una especial preponderància en especial als *ayzā'* de Muntūy, Yartān i Biṭra, una menor incidència s'observa a *Inkān*, *Bullānsa* i *Yīynaw* o *Hīynaw* i gairebé no va suposar res a les muntanyes i al terme de Ciutat. Els topònims de origen clànic romanen amb certa intensitat a la toponímia actual mentre que els d'origen antroponímic, que assoliren el percentatge més elevat, no han deixat gairebé rastre. Fenomen habitual perquè els signes de propietat personal són els que canvien amb més facilitat.

Com a detall curiós i en espera de noves recerques sobre la qüestió podem observar que el nombre més elevat de pervivències prearàbigues es dona al terme de Bullānsa on l'existència de la ciutat romana de Pollentia hauria concentrat el focus de romanització més important de l'illa.

Els topònims generats a partir d'un nom d'ofici són prou importants per establir una mena de catàleg de les activitats desenrotllades pels musulmans mallorquins. Aquesta és, tal volta, la part més interessant de la investigació malgrat sia una visió hipotètica per complet. És qüestió de la qual n'estam ben convençuts.

Tal volta seria adient destriar quins són els oficis propis de la ruralia per tal de diferenciar-los dels urbans, emperò no creiem que aquest tret sia diferenciador en absolut. A la toponímia rural els noms d'ofici arrelaren amb més força que a l'ambient ciutadà.

Hem de partir primer d'una sèrie d'oficis dels quals tenim constància malgrat no hagin deixat rastre del mot àrab que els distingia. Bé a la versió catalana com a les còpies conservades del text llatí hi ha proves de la seva activitat a Madīna Mayūrqa.

El conjunt detectat es compon dels següents mots:

argenter.- (*obradors [...] on era obrat argent; obradors[...] argent hy era obrat; obradors en los quals era venut argent; [...] et operabatur argente*) que en àrab és *sā'ig* o *sāyyig*.

carnicer.- (*obradors entre los carnicers; et VII de carnificibus*) que caldria traduir per *ḡazzār*.

esparter.- (*mercat en el qual venien espart, et in foro quo vendebat [...] spartum.*). La paraula espart en àrab és *halfa* i l'obra d'espart caldria traduir-la per *amal bi-l-halfa*. No està de més recordar que després ens trobarem amb la paraula *al-jawwās* que podria estar relacionada amb la manipulació de l'espart o bé de la llatra de garballó o de palma.

fabricant d'avarques.- (*E en lo mercat en lo qual venien avarques; et in foro quo vendebat auarchas*). La antiquitat de la fabricació de calçat a Mallorca està registrada gràcies al testimoni d'Ibn al-Faradī que recorda com Muḡammad ibn 'Abd Allāh al-Bakrī de Murcia a partir de la fitna no va emprar cap tipus de calçat que no fos fet de pells de l'illa de Mallorca.³⁴ La mort de l'esmentat ulema l'any 436 de l'Hègira, ens dona una data prou clara

sobre aquesta producció.³⁵ Caldria relacionar dit ofici amb l'àrab *saqqāf* que podem traduir per sabater, més bé per sabater taconer, la més baixa de les funcions de l'art de la sabateria.

ferrer.- (E en lo mercat en lo qual venien [...] *ferramenta*; et in foro quo vendebat [...] *ferramentum*). La paraula àrab és *ḥaddād* que trobarem també a la part forana baix la forma de plural: *al-ḥaddādīn*

fuster.- (E en lo barri de Bubaquer carpenteiro VI cases; et in barrio de Bubaquer carpenteiro). En aquest cas l'escrivà va optar per traduir el mot prescindint de la paraula àrab *naḡḡār* que no trobarem a altre indret del *Repartiment*.

hortolà.- (... edaquels qui venen la ortalisa III obra (sic) obradors. E de los venedors veys de les ortalices V obradors). Les paraules que en àrab poden designar als hortolans són *bustānī*, *muzārī* i *ḡannān*.

oller.- (venedors de oles, venedors veyls dels olers; venditores de oleribus et venditores veteribus de oleribus) que hem de traduir per *fahḡār* o *ḡarrār*. Aquest darrer mot és l'ètim de la paraula gerrer.

falconer.- (in barrio de Cazem falconerio) que en àrab es diu *bīzār*, nom documentat a la ruralia sota la forma *baysari*.

Els oficis restants són coneguts a través les deformacions que els escrivans consignaren a l'hora d'escriure el *Llibre del Repartiment*. El problema rau en la dificultat d'identificar-les amb un ofici concret, perquè en ocasions les grafies utilitzades poden atribuir-se a diferents arrels àrabs, sense tenir en compte els fenòmens de l'àrab dialectal emprat en el segle XIII a Mallorca on pareix comprovar-se l'existència d'una primerenca manifestació del fenomen de la imela o sia la conversió de la vocal a llarga en i, que en el cas de Mallorca el so encara no hauria assolit la plena deformació en i es mantindria semblant al d'una e.

Com es podrà veure la nòmina és prou llarga. A la relació següent seguim una alfabetització *sui generis* prescindint de l'ordre habitual en mots d'origen aràbic. Les fitxes corresponents mantenen en primer lloc la transcripció correcta sense comptar amb l'article.

A continuació les variants consignades a les versions emprades, catalana i llatina, del *Repartiment* o bé de la *Rememrança*, que en aquest darrer cas duen la sigla d'identificació segons els criteris mantinguts a l'edició del text.³⁶

En darrer lloc es dona la traducció de la paraula i si escau els comentaris adients per a una millor comprensió del mot. En cas de dubte es marca l'atenció mitjançant un interrogant. L'asterisc que acompanya determinades paraules indica que la professió està recollida als textos àrabs, en especial als diccionaris biogràfics.

³⁵ G. ROSSELLO BORDOY: "Algunas anotaciones sobre la vida económica de las Baleares durante la dominación musulmana", *BOCOCIN*, 621, Palma, 1958, 6.

³⁶ A. MUT CALAFELL; G. ROSSELLO BORDOY: *La Rememrança de Nunyo Sanç. Una relació de les seves propietats a la ruralia de Mallorca*, Palma, 1993, 97-98.

asīr	ASIR	esclau.
ʿaṭṭār	ALATAR, ALAATAR, ALATIAS, ALAHATAR, ATAR (281)	perfumista, especier.
baḥḥār	BAFIR (013)	mariner.
baytar	ALBETTAR, ABETAR (111), ALBAITAR (323)	menescal.
darrāy	ADDARAY	intermediari.
ḍayyān	ALDAYAN	administrador.
ʔallād	ALGELLED	botxí o pelleter?: l'ambigüetat en la traducció proposada deriva de l'arrel √ ʔld que origina el mot ʔild / pl ʔulūd = pel i a la vegada l és també l'origen de la paraula ʔallād que en àrab significa botxí. En tractar-se d'un topònim urbà que marca una fita a l'hora de les partions establertes és molt possible que la casa del botxí fos un punt prou conegut de la ciutat. En altres casos trobam la paraula al-farrā' que significa paraire, assaonador i està més relacionada amb el mester d'adobar les pells. En conseqüència consider que és més adient acceptar botxí com a traducció idònia.
ʔibs	ALGEUBS	guix: en no ser un ofici pròpiament dit documenta l'existència d'una elaboració del guix, establerta a un molí de les rodalies de la ciutat utilitzant com a força motriu l'aigua.
ʔilfat	ALCALAFAT, CALAFAT	calafat: és la grafia antiga de qalafat.
fahḥām	DANINFAZAM, ALINFAZAM	carboner.
faḳīh	ALFAQUIM, ALHAQUIM, ALFAQUI (162), ALHAQUIM	alfaquí.
farrā'	Abn ALFARRA (389)	pelleter, assaonador: veure el que s'ha dit en el cas de al-ʔallād.
farrān	ALFARRAN	forner: comparar amb al-ḥabbāzānī.

gazzāl	ALGAZEL	filador.
ḥabbāz	ALHABZANI	flaquer ?: deriva de l'arrel √HBZ origen del mot pa. En aquest cas podria ser una forma de dual.
ḥaddād	caria ALHADEDIN	ferrer: en forma de plural.
ḥaŷŷāh	HAGEG (107)	pelegrins: en forma de plural.
ḥaŷŷām	ALFAGEMO, ALFAGEMIS, ALFAGEMA, ALFAGEM (349), ALHAGEM, Ain ALHAGEM, Ayn ALHAIENI	barber, sagnador: topònim que compareix indistintament a la part forana i a la ciutat.
ḥarrāt	ALFARRATÇ (345)	conrador, agricultor.
ḥaššār	FACHER (390)	recaptador d'imposts.
ḥāzin	ABD ELAZIN, ALHAZIN, ALHAZEN	tresorer: podria confondre's amb l'antropònim <i>Hasan</i> , emperò la vocal a breu no sol transformar-se per efecte de la imela en e o en i.
imām	IMĀM *	cap religiós : en el període almoràvid passarà a ser la titulació de la persona que ostentava el poder polític.
kaggādī	ALCAGADI (437)	fabricant de paper: veure al-warrāq El topònim complementa un LUIAS interpretat com a deformació de al-wādī = el riu. L'activitat paperera necessita de la força motriu de l'aigua.
kātib	abnel QUITIB, Beni ALQUITIP (105), abn ELQUITIP	escrivà (fill de l'---): recollit com a nom d'origen clànic i com antropònim.
kawwāz	ALCAUUAZ	el que fa alcusses: alcussa o setrill generalment fets de llauna.
jaŷīb	ALHATIP, KHATĪB*	predicador: director de l'oració del divendres que actua també com a predicador major a la mesquida major.

jawwās	ALFAUUACH, ALPHAUUA	el que entrunyella la llatra de garballó o de palma: relacionable amb els esparters i fabricants d'avarques.
jayyāt	ALHAYT, ALHAYAT	sastre.
laŷŷām	ALLEGEM	frener.
lugawī	LUGAWĪ*	lexicògraf.
maʿdin	ALMADEN, ALMAADEN, ALMAAGDAN, ALMADAN	mina: l'existència del topònim presuposa una activitat extractora, malgrat no pugui identificar-se la matèria. Es convenient recordar que a Son Creus a Bunyola hi ha una mina que possiblement donà nom a la Bāb al-kuḥl de Madīna Mayūrqa.
maḍraba	ALMADRABA, ALMADRABA aben Maymon, ALMADRABA	teulera: sense ser nom d'ofici documenta l'existència d'un obrador dedicat a la confecció de teules. No pot referir-se a les estructures per la pesca de la tonyina perquè els topònims conservats són casi tots ells lluny de la costa.
mālī	AMALLIONEM, MELLONEM	escrivans?: hipòtesis plausible sobre el nom donat a una de les fites de la divisió de la ciutat el mur Manlió. Podria ser un plural de mālī que segons Pedro de Alcalá significa <i>escriptor que compone</i> . Veure endemés la hipòtesi formulada per M. M. Riera Frau. ³⁷
maqri	MAQRI*	mestre de gramàtica: veure també <i>mukattib</i> .
mukattib	ALMOCAŦEP	mestre d'escriptura: recordem que Abū ʿUmar ibn Ḥakam, darrer almoixerif de Menorca en ser destronat va guanyar-se la vida com a mestre d'escriptura.
muqātil	ALMOCATIL	combatent: sense ser un nom d'ofici designa al lluitador, el combatent i manta de vegades es converteix en antropònim.

³⁷ M. M. RIERA FRAU: "Ceràmicas de forma abierta en can Bordils (Palma de Mallorca)", *Arqueologia Medieval Española*, Madrid, 1987, III, 105-110.

M. M. RIERA FRAU: *Evolució urbana i topografia de Madīna Mayūrqa*, Palma, 1993, 169-170.

murabit	ALMORABIT (312)	almoràvid, ribatenc: no és pròpiament un ofici si fos referència a un personatge del grup almoràvid, emperò si es tractès d'un voluntari integrat dins un ribat podria tenir aquest significat, l'igual que el que s'ha dit en el cas de <i>muqâtil</i> .
mušrif	ALMOXERIF, ALMUXARIF, ALMOXERIF	almoixerif: serà el nom que adoptaren els sobirans independents de Menorca, deixant de banda el seu significat primari de persona il·lustre.
muḥtasib	ALMOSTAHEB, ALMUTACEB, ALMOZTAZEP, ALMOTHACEP, ALMOSCAHEP	mostassaf: inspector de peses i mesures, que donarà origen al mostassaf cristià.
mutakallim	MUTAKALLIM*	teòleg.
muwaddīn	Hamet ALMOADEN, Amahet ALMADEN	muetzī: la semblança amb <i>al-madin</i> = la mina podria induir a confusió, malgrat en aquest cas acompanya a un antropònim i és més adient pensar en una funció específica com la d'aquell que crida a l'oració.
qā'id	ibn ALCAIT, ALCAIT	alcaid.
qādi	ALCADI, QĀDĪ*	jutge.
qalafat	ALCALAFAT, CALAFAT	calafat: veure <i>ḡilfāt</i> .
qannāz	GalleQUENZA (219)	caçador ?
qayšariya	ALQUETERIA, ALCAZERIA	alqueceria: El <i>Llibre del Repartiment</i> no especifica quins obradors existien tan sols hi ha una referència a Alcazeria de los Alatars, o sia dels perfumistes.
qazzāz	ABNALCAZ, ABNALCAZZES, ALCAZETZ (264)	vidrier.
ra'īs	RA'ĪS*	cap de l'exèrcit.
ruqqādi	AROCODI (274)	el que talla moles de molí.

sabbāg	AZZABAHQ, ATZABAHQ, AZABAHQ	tintorer.
saffaq	AZAFEQ	bon venedor ?
saqqat	AZACAT, ÇACAT (264). AÇACAT (325)	quincaller.
sarraŷ	ACZERECHY	selleter ?
šayj	ASAYCH (066)	vell: en no ser un nom d'ofici en determinades ocasions aš-šayj pot tenir un sentit de caràcter respectuós: els vells que formen part del consell. En el <i>Repartiment</i> l'expressió <i>Sene de Vila</i> podria estar dins aquesta línia És quelcom semblant a la utilització de al-ħaŷŷ amb el valor de títol honorífic.
simsār	ALCIMÇAR (073) ALIMÇAR (273)	comissionista.
tawwābī	ATAUAPI (116) ATHANAPI TAUPINE	fabricant de tubot: a una terra on la pedra té una especial importància pareixia que el tubot no havia de tenir la menor incidència en la construcció. La toponímia pareix desmentir aquesta hipòtesi i endemés la troballa de tubot en excavació ens aporta una confirmació arqueològica.
tayyānī	ATAIENI 121)	el que prepara l'argila ? De fin argila, fang.
turŷumān	TURGUMEN, TORRUMEN	torsimany, posteriorment serà l'apelatiu adoptat per Anselm Turmeda en islamitzar.
wakīl	Beni UAQUIL (190)	advocat.
wāli	WĀLĪ *	governador.
warraŷ	ALBARRACH (139), ALUARAC (363)	paperer, pergaminer: comparar amb <i>al-kaggadi</i> .

Per finalitzar podríem intentar establir una mena de classificació dels oficis recollits seguint els criteris abans exposats que tenen com a base una triple gradació. D'una banda

depenent del lloc on es desenrotlla l'activitat: en àmbit urbà o rural; d'altra unes activitats comunes que indistintament poden afectar a ambdós medis i que de manera genèrica, malgrat la terminologia no sia la més adient podríem qualificar de serveis.

MEDI URBÀ					
Administració				Transformació	
civil		religiosa		oficis artesans	
ḍayyān	administrador	faqīh	alfaquí	ʿaṭṭār	especeaire
ḡallād	botxí	imām	cap religiós	ḡazzār	carnicer
ḡaššir	recaptador d'imposts	jaṭīb	predicador	ḡilfāt	calafat
ḡāzin	tresorer	mutakallim	teòleg	fahḡām	carboner
kātīb	escrivà	muwaddīn	muetzī	fahḡār, ḡazzār	terrissar
muḡtasīb	mostassaf			farrā'	pelleter, assaonador
muḡātil	combatent			farrān	fomer
murabiṭ	almoràvid, ribatenc			gazzāl	filador
mušrif	almoixerif			ḡabbāz	flaquer
qā'id	alcaid			ḡaddād	ferrer
qā'dī	jutge			ḡaḡāy	pelegrins
ra'īs	cap de l'exèrcit			ḡaḡyām	barber, sagnador
turḡumān	traductor			kaggād	paperer
wā'ī	delegat			kawwāz	el que fa alcusses
				jawwāšš	el que entrunyella la llatra de garballó o palma
				jayyāt	sastre

				laŷŷām	frener
				naŷŷār	fuster
				qalafat	calafat
				qannāz	caçador?
				qazzāz	vidrier
				ruqqād	el que talla moles de molí
				sabbāg	tintorer
				saqqāt	quincaller
				sarrāŷ	selleter
				sayyāg	argenter
				tawwāb	fabricant de tubot
				tayyīn	preparador d'argila

MEDI RURAL					
------------	--	--	--	--	--

Transformació					
---------------	--	--	--	--	--

harrāt	conrador, agricultor	ŷannān	hortolà	qannāz	caçador
--------	-------------------------	--------	---------	--------	---------

SERVEIS	
---------	--

bahhār	mariner
baytār	manescal
darrāŷ	intermediari
lugawī	lexicògraf
malyūn	escrivans?
maqri	mestre de gramàtica
mukattib	mestre d'escriptura
saffaq	bon venedor
simsār	comissionista

wakīl	advocat
ašīr	esclau
ḥayy	pelegrí
šayj	vell

INSTAL·LACIONS

ḡibs	guix
maʿdīn	mina
maḍraba	teulera
qayšariya	alqueceria

Resulta evident que la manca de topònims que identifiquin hortolans i agricultors està condicionada a l'especial organització productora de la ruralia mallorquina on alqueries i rafals tenien una dedicació quasi exclusiva a la producció d'aliments i per tant no calia identificar-los d'una manera expressa. L'activitat artesanal fou la més activa, tal volta la més important si ens atenem a les restes toponímiques i les tasques administratives, ensenyament, serveis, fins i tot categories socials des de l'esclavatge als que havien complert la peregrinació ritual també representaren una part important de l'estratigrafia social de la Mallorca islàmica. No de bades al llarg de poc més de tres segles la nòmina d'ulemes i alfaquims que tenim censada es de bon de veres excepcional.³⁸

Una sèrie de paraules que podrien definir la situació social de l'individu que les portava com apel·latiu o qualificatiu, sense significar pròpiament una activitat professional serien les següents: esclau (*ašīr*), pelegrí (*ḥadīdj*) i vell (*šhaykh*) que queden fora, per raons òbvies, de la classificació proposada.

Per acabar, aquells topònims que defineixen el lloc on es desenrotllà una activitat artesanal són, a la llarga, un índex per identificar, de manera indirecta, la persona que enllà practicava el mester consgnat. Així a la mina trobarem miners, a la teulera teulers, venedors a l'alqueceria i als molins moliners dedicant el seu esforç a moldre guix o cereals amb l'ajut dels corrents d'aigua o afuar els pareis de bísties per fer moure les moles dels molins de sang.

³⁸ M. M. RIERA FRAU: *Prosopografia dels 'ulamā' i fuqahā' de les Illes orientals d'al-Andalus*, Palma, 1985, 169-170.

RESUMEN

A partir de la información obtenida al estudiar los textos conservados del *Llibre del Rei* o *Repartiment de Mallorca* se intenta dilucidar algunos de los aspectos que conformaron la organización socio profesional de la población mallorquina durante el período islámico (902 -1229). Gracias a este tipo de documentación, reseña completa de las propiedades a repartir entre los conquistadores catalanes, ha sido posible esbozar un cuadro, relativamente coherente, de los oficios y actividades profesionales de los musulmanes mallorquines. De este modo la proverbial escasez de fuentes escritas para el estudio de esta época queda paliada con este análisis que ha proporcionado resultados importantes.

ABSTRACT

Using information obtained from an analysis of the texts that still remain of the *Llibre del Rei* (The book of the King) or *Repartiment de Mallorca* (Distribution of Majorca), an attempt is made to clarify some aspects of the social and professional organizational structure of the Majorcan population during the Islamic period (902-1229). Thanks of this type of document, which offers a comprehensive description of the properties to be divided among the catalan conquerors, a fairly coherent picture has been formed of the different posts and professional activities carried out by Majorcan Moslems. This analysis, with its significant results, has helped to mitigate the customary lack of written sources of information for studies of this historical period.